

ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОГНОЗИ

УДК 338.48-6:615.8(477)

DOI 10.11603/1681-2786.2019.1.10280

В. З. ХОЛЯВКА¹, Х. С. ЛЕШКО¹, О. М. МОЧУЛЬСЬКА², А. О. КУХТІЙ¹

СУЧАСНІ АСПЕКТИ, ФАКТОРИ ВПЛИВУ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕДИЧНОГО ТА ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

¹Львівський державний університет фізичної культури імені І. Боберського, м. Львів, Україна²ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет

імені І. Я. Горбачевського МОЗ України», м. Тернопіль, Україна

Мета: проаналізувати сучасний стан, специфіку функціонування туристичної інфраструктури, вивчити зовнішні і внутрішні фактори, основні тенденції та перспективи розвитку медичного й лікувально-оздоровчого туризму в Україні.

Матеріали і методи. У дослідженні застосовано бібліосемантичний, структурно-логічний, математично-статистичний та аналітичний методи.

Результати. Україна має досить розвинену туристичну інфраструктуру. Виникнення і розвиток лікувально-оздоровчого та медичного туризму в нашій країні зумовлені унікальним набором природних і рекреаційних ресурсів. Україна має достатню кількість курортів різної спеціалізації, які зможуть задовольнити широкий спектр потреб туристів із метою лікування та реабілітації, але щоб привернути увагу іноземних і вітчизняних туристів, українським курортам необхідно вирішити ряд проблем, пов'язаних із фінансуванням, управлінням та модернізацією. Стратегії розвитку курортів державного та місцевого значення мають врахувати запровадження ефективної системи фінансування, створення системи заохочення інвестицій у модернізацію та будівництво закладів санаторно-курортної галузі, надання доступних за ціною послуг, дотримання державних і міжнародних стандартів, підвищення рівня сервісу.

Висновки. Медичний та лікувально-оздоровчий туризм – один із найперспективніших видів туризму України, що розвиваються під впливом низки політичних та економічних факторів, які зумовлені трансформаційними процесами, що відбуваються в країні. Наша держава має значний природний потенціал для розвитку цієї галузі.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: туризм; туристична інфраструктура; медичний туризм; лікувально-оздоровчий туризм.

В Україні однією з найбільш привабливих та перспективних є саме туристична галузь, яка має величезний потенціал для стрімкого розвитку. У межах вітчизняної та міжнародної туристичної галузі чітко визначився окремий вид діяльності – медичний та лікувально-оздоровчий туризм [1, 2, 5, 7, 9]. Лікувально-оздоровчий туризм поділяють на лікувальний, метою якого є власне лікування, терапія, реабілітація після захворювань, і профілактичний (wellness-туризм), спрямований на підтримку організму в здоровому стані та збереження балансу між фізичним і психологічним здоров'ям людини (spa-туризм) [1, 2, 5, 6]. Spa-туризм (більш традиційний лікувальний, санаторно-курортний, медичний/клінічний) спрямований на подолання конкретних захворювань, реабілітацію або корекцію тіла, а wellness-туризм (оздоровчий) є принципово новою течією, розрахованою на фізично і ментально здорових людей та спрямованою на підтримання загального здоров'я та соціального благополуччя [7, 9–11]. Wellness-туризм, у свою чергу, може бути активним (спорт і фітнес) та пасивним (програми краси). Термін «wellness» у науковій літературі з'явився порівняно недавно та означає прекрасний стан як тіла, так і душі,

релаксацію, поживлення сил організму через активну оздоровчу діяльність [3–5, 7, 11].

Лікувальний туризм за класифікацією поїздок можна умовно віднести до спеціальних видів туризму, а саме туризму з лікувальними цілями. Під таку дефініцію потрапляють не тільки поїздки на курорт, а й інші поїздки з метою лікування, наприклад для операції в зарубіжну клініку (виїзний туризм) [3, 7]. На українські курорти приїжджають дедалі більше зарубіжних туристів (в'їзний туризм) для лікування. Водночас поїздки на курорт певної категорії українських громадян оплачує держава (соціальний туризм) [1, 3, 4].

На сьогодні як у вітчизняній, так і у світовій літературі немає єдності щодо визначень понять, пов'язаних зі spa&wellness індустрією, тобто лікувально-оздоровчим туризмом. Оскільки ця галузь позиціонується як більш-менш самостійна лише з кінця XX століття, а також тим, що представники галузі та дослідники сповідують різні концепції розвитку, зумовлені історичними особливостями розвитку spa&wellness туризму в різних частинах світу. Проведений нами аналіз фахової літератури показав, що при дослідженні цієї галузі вживається низка різноманітних термінів [3, 5, 6, 8, 11].

© В. З. Холявка, Х. С. Лешко, О. М. Мочульська, А. О. Кухтій, 2019

Однак аналіз дефініцій цих термінів дає чітко зрозуміти, що поняття «spa – лікувальний туризм» є тотожним як за змістом, так і за обсягом поняттю «лікувально-оздоровчий туризм», який вживають у вітчизняній літературі, та поняттю «health tourism» (подорожі за здоров'ям) [7, 9, 10], поширеному в англомовній літературі. Поряд із цим у англомовній фаховій літературі також вживають терміни «wellness tourism», «health care tourism», «cure tourism», «holistic tourism», «wellbeing tourism», «spa tourism», «medical tourism», «health and wellness tourism» тощо. Водночас українська фахова література вживає терміни «лікувальний туризм», «санаторно-лікувальний туризм», «оздоровчий туризм», «медичний туризм», спостерігається «spa-туризм», «wellness-туризм» та інші інтерпретації [5–7, 9, 10].

Ринок лікувально-оздоровчих послуг є одним із найбільш стійких видів туристичних ринків України і пріоритетних напрямів, який найбільше потребує підтримки і скоординованого розвитку. Клієнт (пацієнт), обравши медичний туризм, зможе одночасно відпочивати, підлікуватись і покращувати зовнішній вигляд [1–3, 7]. Медичні spa- та wellness-центри пропонують клієнтам оздоровчу і омолоджувальну програми, фітнес-центри, басейни, комфортне проживання та здорове харчування, унікальне поєднання трав'яних настоїв, фітотерапії, йоги й медитації, а також екскурсії, розваги, спортивний відпочинок, фестивалі, гастрономію та енотерапію, таласотерапію та медотерапію, і це ще не повний перелік послуг для тих, хто хоче бути туристом, користуючись послугами «медичного туризму» [5, 6, 8, 9].

На даний час центрами санаторно-курортного та оздоровчого туризму в Україні є гірські й передгірні райони Закарпатської, Івано-Франківської та Львівської областей, а також Чорноморське узбережжя Миколаївської, Херсонської та Одеської областей, які мають певну інфраструктуру для розміщення туристів, які приїжджають для лікування та оздоровлення [1–3]. Проте вітчизняний ринок лікувально-оздоровчого туризму поки що перебуває у стадії формування, тому актуальним є виявлення особливостей функціонування санаторно-курортної бази в умовах сьогодення, а також пропонування заходів, спрямованих на вдосконалення організації надання санаторно-курортних та оздоровчих послуг [4, 5, 8].

Варто зауважити, що популярність європейських країн серед туристів є неоднаковою. Більшість туристичних потоків спрямована насамперед у західноєвропейські країни. Туристична галузь завжди відзначалася досить неоднозначними характеристиками та можливостями. Туризм як багатогалузеве і багатофункціональне явище-феномен характеризується найвищим

ступенем еластичності від природних (екологічних), загальноекономічних, соціальних і політичних змін у будь-якій країні – потенційній дестинації. Класичний туризм, особливо в напрямі відвідування іноземних країн українцями, має тенденції до розвитку, а такий специфічний напрям, як лікувально-оздоровчий та медичний туризм, досить складно сприймається як нашими співвітчизниками, так й іноземними громадянами, які відвідують Україну [2–4, 9].

Турбота про здоров'я, підвищення життєвої активності стали невід'ємною частиною сучасної системи цінностей. У наші дні значного поширення набув перспективний напрям туризму – лікувально-оздоровчий. Враховуючи зростання рівня захворюваності населення, погіршення його стану здоров'я та поширення соціально небезпечних та хронічних захворювань, цей напрям туризму набуває все більшої популярності. Він, як і туризм у цілому, сприяє розширенню політичних, економічних, наукових та культурних зв'язків як між державами, так і між регіонами всередині країни. Особливої уваги при вирішенні завдання збереження відповідного рівня здоров'я населення потребує медична галузь України та її окремі заклади, що є базовим підґрунтям для розвитку медичного та лікувально-оздоровчого туризму [1–3]. Впровадження і проведення медичної реформи в Україні, затвердження концепції та відповідних законів має дати поштовх до розвитку як суто медичної галузі, так і суміжних галузей, зокрема туризму та його медичного та лікувально-оздоровчого напрямів. У зв'язку з цим, здоров'я для кожної людини стало запорукою повноцінного, щасливого і тривалого життя. Здоровий спосіб життя стає престижним й в усьому світі зростає кількість людей, які хочуть підтримувати гарну фізичну форму та мають потребу в ефективних антистресових програмах. В основному це люди середнього віку, які віддають перевагу активному відпочинку й обмежені в часі. Користуються підвищеним попитом також програми типу «фіто-краса-омолодження» [4, 5, 7–9, 11].

Лікувально-оздоровчі методики традиційно поділяють на основні: кліматотерапія (лікування за допомогою сприятливого клімату); бальнеотерапія (мінеральними водами); пелоїдотерапія (грязями), і додаткові: таласотерапія (морською водою); аеротерапія (гірським повітрям); спелеотерапія (мікрокліматом печер); фітотерапія (фітованнами, мікрокліматом фітоценозів, тобто сукупністю певного набору рослин) [3, 5, 6, 9, 10].

Мета дослідження: проаналізувати сучасний стан, специфіку функціонування туристичної інфраструктури, вивчити зовнішні й внутрішні фактори впливу, основні тенденції та перспективи розвитку медичного і лікувально-оздоровчого туризму в Україні.

Матеріали і методи. Вивчено сучасні аспекти, туристичну інфраструктуру, найвагоміші фактори впливу медичного та лікувально-оздоровчого туризму в Україні, визначено перспективи його розвитку. Проаналізовано динаміку туристичних потоків, кількість санаторно-курортних і оздоровчих закладів. У дослідженні застосовано бібліосемантичний, структурно-логічний, порівняльного аналізу, математично-статистичний та аналітичний методи.

Результати дослідження та їх обговорення. Україна має досить розвинену туристичну інфраструктуру, яка почала створюватися ще в XIX ст., а це досить вагомий фактор розвитку туристичного бізнесу, оскільки добре розвинена інфраструктура є однією з головних передумов його розвитку. Виникнення та розвиток лікувально-оздоровчого та медичного туризму в нашій країні зумовлені унікальним набором природних, рекреаційних ресурсів та цілою мережею різноманітних лікувально-оздоровчих закладів, які зможуть задовольнити досить широкий спектр потреб туристів із метою лікування та реабілітації. На території країни наявні всі види ресурсів (бальнеологічні, грязьові, кліматичні), які необхідні для функціонування закладів із надання санаторно-курортних та оздоровчих послуг. Наявність різноманітних рекреаційних ресурсів робить Україну привабливою для розвитку туристичного сектору економіки. В Україні сформована необхідна інфраструктура державного регулювання туризму, зокрема створено спеціально уповноважений шістдесят один орган державної влади у зазначеній галузі: Державне агентство України з туризму та курортів і його регіональні представництва.

Фактори, які зумовлюють розвиток лікувально-оздоровчого туризму: створення загальносвітowego інформаційного простору (інтернет) і принципово нових засобів зв'язку, розповсюдження швидкісних видів транспорту, виникнення міжнародного ринку туристичних послуг, розповсюдження англійської мови як мови міжнародного спілкування, підвищення життєвого рівня в розвинених країнах та країнах, що розвиваються.

Однією з найактуальніших проблем у санаторно-курортній галузі, яка загострилася з початку перебудови економічної системи України, є значне зменшення державного фінансування та зниження ефективності управління спеціалізованими лікувально-оздоровчими закладами, що негативно вплинуло на рівень їх конкурентоспроможності порівняно з іншими колективними засобами розміщення. Водночас існує проблема, пов'язана з недостатньою потужністю внутрішніх та зовнішніх туристичних потоків.

Термін «медичний туризм» з'явився у 80-ті роки минулого сторіччя, чому сприяли, з одного боку, глобалізація, інтеграція європейських країн,

розширення Європейського Союзу, спрощення міграції туристичних ресурсів, а з іншого, збільшення витрат на охорону здоров'я, яка проголошується вже протягом декількох років. На цей час вже сформувався глобальний ринок медичних послуг зі своєю інфраструктурою (медичним менеджментом, органами акредитації, агентствами медичного туризму і туроператорами, фахівцями у галузі медичних подорожей).

На сьогодні в Україні існує традиція академічної школи фізіотерапії, курортології та відновлювальної медицини і великий науково-практичний досвід у галузі санаторно-курортного лікування. Активно розвиваються нові напрями профілактично-оздоровчої медицини, в які інвестуються кошти – зростає популярність spa&wellness індустрії, формується новий сегмент туристичного ринку – лікувальний і медичний туризм – medical-spa. Тури на spa-курорти набувають все більшої популярності. Клієнти, які регулярно відвідують оздоровчі курорти, щороку вибирають нове місце відпочинку. Лікувально-оздоровчий і медичний туризм має такий великий потенціал, що у даний час виділяється у самостійний сегмент туристичного ринку з широким колом інвестиційних можливостей: від масштабних готельних проєктів, що прилягають до клінік та розташовані в межах міста, до уже існуючих спеціалізованих комплексів із деякими модифікаціями у структурі послуг. Різке зростання рекреаційних потреб населення та його вимоги до якості відпочинку на курорті призвели до трансформації санаторно-курортної справи у курортно-рекреаційну систему, основною метою якої є покращення здоров'я людини, якості та тривалості її життя. Відродження медичної профілактики на етапі санаторно-курортного лікування – один із найважливіших напрямів розвитку і вдосконалення системи охорони здоров'я. Вирішенню наведеної проблеми сприяє розвиток концепції охорони здоров'я здорової людини, мета якої знизити перерозподіл із популяції здорових до хворих, передбачає впровадження сучасних технологій оздоровлення, доповнення існуючої системи відновлювального лікування spa-програмами з включенням медичних spa-послуг (medical spa), спрямованих на профілактику, формування у населення культури здоров'я.

Лікувально-оздоровчий туризм – один із найперспективніших видів туризму України. Він розвивається за рахунок значних ресурсів: рівнинного та гористого рельєфу, карстових печер, гірських озер та річок, морського узбережжя Азовського і Чорного морів у поєднанні з м'яким кліматом та комфортними погодними умовами, гарячих, теплих і холодних мінеральних джерел, лікувальних лиманових родовищ грязі, лісів, розмаїття флори та фауни, якими багата країна. Оскільки основою розвитку туризму є насамперед природні

ресурси, то наявність такого природного різноманіття у державі стало ключовим фактором. Саме тому лікувально-оздоровчий туризм в Україні коїстується найбільшою популярністю.

Залежно від цілей діяльності курорти можуть виконувати такі функції: санаторно-лікувальне лікування; медична реабілітація хворих; оздоровчий відпочинок і профілактика захворювань; культурно-лікувальна і дозвіллева рекреація.

Варто зазначити, що для ефективного функціонування курортів самих лише природних факторів недостатньо, а має бути налагоджена відповідна туристична інфраструктура. Аналіз статистичної інформації щодо динаміки туристичних потоків показав актуальність та обґрунтованість досліджуваної проблематики, доцільність розвитку саме лікувально-оздоровчого туризму в Україні (табл. 1).

Таблиця 1. Динаміка туристичних потоків України (осіб)

Рік	Кількість громадян України, які виїжджали за кордон (усього)	Кількість іноземних громадян, які відвідали Україну (усього)	Кількість туристів, обслуговуваних суб'єктами туристичної діяльності України (усього)	У тому числі		
				іноземні туристи	громадяни України, які виїжджали за кордон із метою туризму	внутрішні туристи
2000	13 422 320	6 430 940	2 013 998	377 871	285 353	1 350 774
2001	14 849 033	9 174 166	2 175 090	416 186	271 281	1 487 623
2002	14 729 444	10 516 665	2 265 317	417 729	302 632	1 544 956
2003	14 794 932	12 513 883	2 856 983	590 641	344 332	1 922 010
2004	15 487 571	15 629 213	1 890 370	436 311	441 798	1 012 261
2005	16 453 704	17 630 760	1 825 649	326 389	566 942	9 32 318
2006	16 875 256	18 935 775	2 206 498	299 125	868 228	1 039 145
2007	17 334 653	23 122 157	2 863 820	372 455	336 049	2 155 316
2008	15 498 567	25 449 078	3 041 655	372 752	1 282 023	1 386 880
2009	15 333 949	20 798 342	2 290 097	282 287	913 640	1 094 170
2010	17 180 034	21 203 327	2 280 757	335 835	1 295 623	649 299
2011	19 773 143	21 415 296	2 199 977	234 271	1 250 068	715 638
2012	21 432 836	23 012 823	3 000 696	270 064	1 956 662	773 970
2013	23 761 287	24 671 227	3 454 316	232 311	2 519 390	702 615
2014	22 437 671	12 711 507	2 425 089	17 070	2 085 273	322 746
2015	23 141 646	12 428 286	2 019 576	15 159	1 647 390	357 027
2016	24 668 233	13 333 096	2 549 606	35 071	2 060 974	453 561
2017	2 512 7525	13 925 345	2 588 592	42 535	2 576 329	528 745
2018	2 675 1847	14 554 164	2 796 526	45 923	2 752 564	640 255

З наведених даних очевидно, що спостерігається збільшення кількості громадян України, які виїжджали за кордон особливо з 2014 р. до 2018 р. Що стосується кількості іноземних громадян, які відвідали Україну, то тут дещо інша динаміка: значне скорочення з 2014 р., об'єктивно пояснюється значною нестабільністю внутрішнього середовища в Україні, хоча простежується й позитивна динаміка з 2015 р. і до 2018 р.

Як свідчать статистичні матеріали, географія санаторно-курортних закладів України значною мірою відповідає територіально-компонентній структурі рекреаційних ресурсів і рекреаційних потреб. При цьому слід акцентувати увагу на двох групах областей:

1) лідери – Автономна Республіка Крим (16,7 % санаторно-курортних закладів України), Донецька (14,6 %), Одеська (11,6 %), Дніпропетровська (7,1 %), Миколаївська (5,0 %), Запорізька (5,3 %) області;

2) аутсайтери – Кіровоградська, Вінницька, Житомирська, Хмельницька, Тернопільська, Чернівецька області (всього менше 1,0 %).

Вивчали динаміку розвитку санаторно-курортних та оздоровчих закладів (табл. 2).

Згідно з наведеними даними загалом спостерігається негативна динаміка: скорочення санаторіїв та пансіонатів із лікуванням з 320 у 2014 р. до 288 у 2018 р. Спостерігається також значне скорочення кількості санаторіїв-профілакторіїв з 118 у 2014 р. до 56 у 2018 р., значне скорочення дитячих закладів оздоровлення та відпочинку з 13 997 у 2014 р. до 9428 у 2018 р. Такий стан санаторно-курортних та оздоровчих закладів пояснюється складним соціально-економічним станом у нашій країні та специфікою впровадженої медичної реформи. В минулому санаторно-курортні та оздоровчі заклади працювали більш динамічно і були зорієнтовані на розвиток масового оздоровлення населення. Проте, незважаючи на негативну

Таблиця 2. Динаміка розвитку санаторно-курортних та оздоровчих закладів

Рік	Санаторії та пансіонати з лікуванням		Санаторії-профілакторії		Будинки і пансіонати відпочинку		Бази та інші заклади відпочинку		Дитячі заклади оздоровлення та відпочинку	
	усього	ліжок, тис.	усього	ліжок, тис.	усього	місць, тис.	усього	місць, тис.	усього	місць, тис.
2000	549	151	377	31	266	63	2010	238	7615	227
2001	555	151	357	29	273	61	2015	236	8578	221
2002	544	151	334	28	290	63	1982	236	10 890	231
2003	536	147	325	27	292	62	2005	236	14 961	228
2004	531	147	311	25	302	62	2033	231	19 443	256
2005	524	145	291	23	321	65	2016	233	18 366	236
2006	520	148	277	23	301	63	1976	232	18 238	231
2007	523	143	269	21	302	64	1934	224	18 363	226
2008	518	142	262	21	302	64	1916	221	18 672	218
2009	513	141	252	21	296	62	1907	216	17 379	198
2010	510	141	234	19	290	60	1920	217	17 342	196
2011	508	141	224	19	280	59	1947	216	17 703	194
2012	484	133	185	18	286	60	1925	208	17 744	188
2013	477	132	165	15	271	57	1916	202	18 549	191
2014	320	79	118	17	90	17	1400	157	13 977	126
2015	309	78	79	12	76	15	1399	165	9743	113
2016	291	70	63	10	73	14	1295	146	9669	112
2017	290	67	59	9	72	13	1125	138	9504	110
2018	288	64	56	8	70	12	1065	127	9428	108

динаміку, простежуються чітко умови для розвитку лікувально-оздоровчого туризму. Більше того, саме залучення іноземних громадян для лікування та реабілітації в Україні сприятиме відновленню медичної галузі та розвитку окремих рекреаційних регіонів у нашій країні, створить нові робочі місця, призупинить міграційні процеси, коли найбільш кваліфіковані медичні працівники виїжджають за кордон. Заможні українці охоче використовують цей напрям для лікування у закордонних клініках Німеччини, Чехії, Ізраїлю та інших країн. Однак постає проблема завдання розвитку в'їзного туризму й особливо лікувально-оздоровчого, бо в секторі медичного туризму Україні досить складно конкурувати з провідними клініками Європи та США.

Розвитку в'їзного туризму перешкоджає рівень сервісу, а зовсім не відсутність високотехнологічної медицини і кваліфікованих лікарів. Але прогрес у цій галузі може бути досягнутий, якщо буде єдина координація діяльності клінік і туристичних агентств у забезпеченні необхідних і достатніх умов для медичного і лікувально-оздоровчого туризму в нашій країні. Важливу роль має відігравати Міністерство охорони здоров'я та інші відповідні установи в регіонах із питань як державного регулювання, контролю за якістю послуг, так і з питань всебічної фінансової та організаційної підтримки. Аналіз наявних умов і факторів дає можливість для активного розвитку досліджених напрямів туристичної галузі. Тісна співпраця всіх суб'єктів ринку туристичних послуг,

поєднання зусиль фахівців медичної і туристичної галузей, створення сприятливих законодавчих умов, розробка прозорих механізмів фінансування, виділення цільового фінансування на відновлення та підтримку медичних і лікувально-оздоровчих закладів, розвиток та активне впровадження сервісного управління, і, насамперед, забезпечення безпеки туристичної галузі дозволить розвинути саме в'їзний туризм, особливо його медичну та лікувально-оздоровчу складову. Розвиток лікувально-оздоровчого туризму в Україні потребує підтримки, узгоджених дій в межах усієї індустрії туризму країни.

Україна має достатню кількість курортів різної спеціалізації, але щоб привернути увагу іноземних і вітчизняних туристів, українським курортам необхідно вирішити ряд проблем, пов'язаних із фінансуванням, управлінням та модернізацією. Сучасні стратегії розвитку курортів державного та місцевого значення мають врахувати запровадження ефективної системи фінансування санаторно-курортної галузі й створення системи заохочення інвестицій у модернізацію та будівництво закладів санаторно-курортної галузі, створення доступного за ціною оздоровчого продукту, дотримання державних стандартних методик у галузі лікування та медичної реабілітації на курортах, координацію діяльності санаторно-курортних та оздоровчих закладів незалежно від форми власності та підпорядкування.

За прогнозами експертів, в Україні розвиток інноваційних центрів здоров'я у вигляді так

званих рекропарків, рекрополісів, курортополісів і рекреаційних зон у традиційних курортних регіонах (Карпати, Полісся, узбережжя Азовського і Чорного морів) дозволить сформувати загальнонаціональну оздоровчу мережу, інтегровану в міжнародну світову спільноту. Діяльність у галузі поліпшення роботи курортів і санаторіїв України повинна перетворити курортну справу на високорентабельну і конкурентоспроможну галузь економіки та медицини, оскільки Україна має великі природно-географічні та соціально-культурні рекреаційні ресурси.

Висновки

Організація ефективної рекреації, оздоровлення та відпочинку, профілактики, запобігання і зниження захворюваності та рівня інвалідності, зміцнення здоров'я населення всіх вікових груп наразі набуває особливого значення на тлі напруженої соціально-економічної та екологічної ситуації, погіршення стану здоров'я населення. Клієнт (пацієнт), обравши медичний та лікувально-оздоровчий туризм, зможе одночасно відпочивати, підлікуватись і покращувати зовнішній вигляд. Медичні spa&wellness-центри пропонують клієнтам оздоровчу і омолоджувальну програми, фітнес, басейни, комфортне проживання та здорове харчування, унікальне поєднання трав'яних настоїв, фітованни, йоги й медитацію, а також екскурсії, розваги, спортивний відпочинок, фестивалі, гастрономію та енотерапію, таласотерапію та медотерапію, і це ще не повний перелік послуг для тих, хто хоче бути туристом, користуючись послугами медичного туризму.

Для розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні, який насамперед пов'язаний із діяльністю курортів, необхідною умовою є наявність низки факторів: багаті та різноманітні природні ресурси (гористий рельєф, морське узбережжя, м'який клімат, велика кількість мінеральних та термальних джерел); розвиток інфраструктури, здатної у повному обсязі задовольнити потреби споживача; внутрішня політична та економічна стабілізація.

Дослідження стану санаторно-курортної галузі підтверджує, що вона прямо впливає на розвиток туристичної діяльності України. На сучасному етапі, на жаль, її охопили негативні тенденції, які насамперед спричинені відсутністю ефективної комплексної системи управління туристичною галуззю України та загальним зниженням платоспроможного попиту на національний туристичний продукт. За таких умов стратегічною метою політики у галузі туризму та санаторно-курортного комплексу є впровадження ефективних методів управління галуззю, які будуть спрямовані на підвищення якості всіх видів туристичних послуг та їх конкурентоспроможності як на вітчизняному, так і на світовому туристичних ринках.

Медичний та лікувально-оздоровчий туризм в Україні розвиваються під впливом низки політичних та економічних факторів, що зумовлені трансформаційними процесами, які відбуваються в країні. З одного боку, вони сприяли активному розвитку українського туристичного ринку й швидкому зростанню частки виїзного туризму, з іншого – економічна криза негативно вплинула на формування туристичної галузі та її інфраструктури, відсутня впевненість у повноцінній реалізації стратегічних планів у цій сфері. У статті визначені фактори, які здійснюють ключовий вплив на туристичну галузь в Україні, зокрема приділено увагу важливості розвитку інфраструктури, необхідності завершення медичної реформи, як засади функціонування медичного та лікувально-оздоровчого туризму. Обґрунтовано необхідність впровадження сервісного управління в кожному сегменті туристичної галузі як найважливішої умови підвищення конкурентоспроможності туристичної галузі України та її окремих суб'єктів на європейському та світовому ринках і, в підсумку, успішного залучення іноземних туристів.

Сучасний стан матеріально-технічної бази санаторно-лікувальних закладів залишається на рівні, далекому від світових стандартів. Тому ключовим питанням органів державного управління та місцевого самоврядування варто вважати збільшення об'єктів і їх потужностей, налагодження конкурентоспроможного ринку рекреаційних послуг шляхом модернізації існуючої матеріально-технічної бази, підвищення якості життя населення, що забезпечить зростання їхньої купівельної спроможності. Необхідно покращити рівень сервісу, розширити мережу курортної анімації, удосконалити і більш публічно використовувати рекламу, підвищити рівень культури обслуговування. Таким чином, можна зазначити, що розвиток туристичної галузі, зокрема медичного та лікувально-оздоровчого туризму, є запорукою сталого розвитку економіки України. Наша держава має значний природний потенціал для розвитку цієї галузі. З огляду на те, що Україна має один із найкращих природних лікувально-оздоровчих потенціалів у Європі, питання вдосконалення санаторно-курортного комплексу стає одним із найпріоритетніших напрямів розвитку туризму, що приводить до поповнення бюджету і зміцнення державної економіки в цілому.

Перспективи подальших досліджень. Медичний та лікувально-оздоровчий туризм – це сфера соціально-економічного комплексу, що в багатьох країнах перетворилася на індустрію, яка бурхливо розвивається. Подальші дослідження необхідно пов'язати з розробкою та обґрунтуванням системи заходів сприяння розвитку цього виду туризму в Україні.

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

Список літератури

1. Билим О. С. Розширення послуг лікувально-оздоровчого туризму в Україні / О. С. Билим, К. О. Дернова // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2017. – № 4. – С. 62–71.
2. Галасюк С. С. Сучасний стан розвитку санаторно-курортної бази в Україні / С. С. Галасюк // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – № 15. – С. 197–202.
3. Дубінський С. В. Визначення факторів, які забезпечують розвиток медичного та лікувально-оздоровчого туризму в Україні / С. В. Дубінський, В. М. Орлова // Академічний огляд. – 2017. – № 2 (47). – С. 12–20.
4. Парфіненко А. Ю. Проблеми та перспективи розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні (у порівнянні з країнами центральної Європи) / А. Ю. Парфіненко, І. І. Волкова, В. І. Щербина // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – 2018. – № 7. – С. 130–135.
5. Andrea de la Hoz-Correa. Past themes and future trends in medical tourism research: A co-word analysis / Andrea de la Hoz-Correa, Francisco Muñoz-Leiva, Márta Bakucz // *Tourism Management*. – 2018. – Vol. 65. – P. 200–211. – URL : <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2017.10.001>.
6. Courtney Suess. Perceived impacts of medical tourism development on community wellbeing / Courtney Suess, Seyhmus Baloglu, A. James // *Tourism Management*. – 2018. – Vol. 69. – P. 232–245. – URL : <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2018.06.006>.
7. Joanna Gaines. Medical Tourism / Joanna Gaines, C. Virginia, Jay S. Keystone [et al.] // *Travel Medicine (Fourth Edition)*, Elsevier. – 2019. – P. 371–375. – URL : <https://doi.org/10.1016/B978-0-323-54696-6.00039-2>.
8. Jorge Ridderstaat. The impact of major tourist markets on health tourism spending in the United States / Jorge Ridderstaat, Dipendra Singh, Frederic DeMicco // *Journal of Destination Marketing & Management*. – Vol. 11. – 2019. – P. 270–280. – URL : <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2018.05.003>.
9. Quality of life (QOL) and well-being research in tourism / Muzaffer Uysal, M. Joseph Sirgy, Eunju Woo, Hyelin (Lina) Kim // *Tourism Management*. – 2016. – Vol. 53. – P. 244–261. – URL : <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2015.07.013>.
10. Neil Lunt Medical tourism: A snapshot of evidence on treatment abroad / Neil Lunt, Daniel Horsfall, Johanna Hanefeld // *Maturitas*. – 2016. – Vol. 88. – P. 37–44. – URL : <https://doi.org/10.1016/j.maturitas.2016.03.001>.
11. Sandra K. Cesario. Implications of medical tourism / Sandra K. Cesario // *Nursing for Women's Health*. – 2018. – Vol. 22 (3). – P. 269–273. – URL : <https://doi.org/10.1016/j.nwh.2018.03.008>.

References

1. Bylym O.O., & Dernova, K.O. (2017). Rozshyrennia posluh likuvalno-ozdorovchoho turyzmu v Ukraini [Expanding services for health-improving tourism in Ukraine]. *Visnyk aharnoi nauky Prychornomoria – Bulletin of Agrarian Science of Black Sea Region*, 4, 62-71 [in Ukrainian].
2. Halasiuk, S.S. (2017). Suchasnyi stan rozvytku sanatorno-kurortnoi bazy v Ukraini [Current state of development of sanatorium and resort base in Ukraine]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky – Global and National Problems of the Economy*, 15, 197-202 [in Ukrainian].
3. Dubynskyi, S.V. (2017). Vyznachennia faktoriv, yaki zabezpechuiut rozvytok medychnoho ta likuvalno-ozdorovchoho turyzmu v Ukraini [Determination of the factors that ensure the development of medical and health-improving tourism in Ukraine]. *Akademichnyi ohliad – Academic Review*, 2 (47), 12-20 [in Ukrainian].
4. Parfinenko, A.Yu., Volkova, I.I., & Shcherbyna, V.I. (2018). Problemy ta perspektyvy rozvytku likuvalno-ozdorovchoho turyzmu v Ukraini (v porivnianni z krainamy tsentralnoi Yevropy) [Problems and prospects of development of health-improvement tourism in Ukraine (as compared with Central Europe)]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina – Bulletin of Kharkiv National University named after V. N. Karazin*, 7, 130-135 [in Ukrainian].
5. Andrea de la Hoz-Correa, Francisco Muñoz-Leiva, & Márta Bakucz (2018). Past themes and future trends in medical tourism research: A co-word analysis. *Tourism Management*, 65, 200-211. Retrieved from: <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2017.10.001> [in English].
6. Courtney Suess, Seyhmus Baloglu, & James A. Busser (2018). Perceived impacts of medical tourism development on community wellbeing. *Tourism Management*, 69, 232-245. Retrieved from: <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2018.06.006>.
7. Joanna Gaines, C. Virginia Lee, Jay S. Keystone, Phyllis E. Kozarsky, Bradley A. Connor, Hans D. Nothdurft, Marc Mendelson, & Karin Leder (2019). *Medical Tourism. Travel Medicine (Fourth Edition)*, Elsevier, 371-375. Retrieved from: <https://doi.org/10.1016/B978-0-323-54696-6.00039-2>.
8. Jorge Ridderstaat, Dipendra Singh, Frederic DeMicco (2019). The impact of major tourist markets on health tourism spending in the United States. *Journal of Destination Marketing&Management*, 11, 270-280. Retrieved from: <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2018.05.003> [in English].
9. Muzaffer Uysal, M. Joseph Sirgy, Eunju Woo, Hyelin (Lina) Kim (2016). Quality of life (QOL) and well-being research in tourism. *Tourism Management*, 53, 244-261. Retrieved from: <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2015.07.013>.
10. Neil Lunt, Daniel Horsfall, & Johanna Hanefeld (2016). Medical tourism: A snapshot of evidence on treatment abroad. *Maturitas*, 88, 37-44. Retrieved from: <https://doi.org/10.1016/j.maturitas.2016.03.001>.
11. Sandra K. Cesario (2018). Implications of medical tourism. *Nursing for Women's Health*, 22(3), 269-273. Retrieved from: <https://doi.org/10.1016/j.nwh.2018.03.008>.

СОВРЕМЕННЫЕ АСПЕКТЫ, ФАКТОРЫ ВЛИЯНИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ МЕДИЦИНСКОГО И ЛЕЧЕБНО-ОЗДОРОВИТЕЛЬНОГО ТУРИЗМА В УКРАИНЕ

В. З. Холявка¹, Х. С. Лешко¹, О. Н. Мочульская², А. О. Кухтий¹

¹ Львовский государственный университет физической культуры имени И. Боберского,

г. Львов, Украина

² ГВУЗ «Тернопольский государственный медицинский университет имени И. Я. Горбачевского МЗ Украины»,

г. Тернополь, Украина

Цель: проанализировать современное состояние, специфику функционирования туристической инфраструктуры, изучить внешние и внутренние факторы, основные тенденции и перспективы развития медицинского и лечебно-оздоровительного туризма в Украине.

Материалы и методы. В исследовании применены библиосемантический, структурно-логический, математически-статистический и аналитический методы.

Результаты. Украина имеет достаточно развитую туристическую инфраструктуру. Возникновение и развитие лечебно-оздоровительного и медицинского туризма в нашей стране обусловлены уникальным набором природных и рекреационных ресурсов. Украина имеет достаточное количество курортов различной специализации, которые смогут удовлетворить широкий спектр потребностей туристов с целью лечения и реабилитации, но чтобы привлечь внимание иностранных и отечественных туристов, украинским курортам необходимо решить ряд проблем, связанных с финансированием, управлением и модернизацией. Стратегии развития курортов государственного и местного значения должны учесть введение эффективной системы финансирования, создание системы поощрения инвестиций в модернизацию и строительство учреждений санаторно-курортной отрасли, предоставление доступных по цене услуг, соблюдение государственных и международных стандартов, повышение уровня сервиса.

Выводы. Медицинский и лечебно-оздоровительный туризм – один из самых перспективных видов туризма Украины, развивающиеся под влиянием ряда политических и экономических факторов, которые обусловлены трансформационными процессами, которые происходят в стране. Наше государство имеет значительный природный потенциал для развития этой отрасли.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: туризм; туристическая инфраструктура; медицинский туризм; лечебно-оздоровительный туризм.

MODERN ASPECTS OF INFLUENCE FACTORS AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF MEDICAL AND HEALTH-IMPROVEMENT TOURISM IN UKRAINE

V. Z. Kholyavka¹, H. S. Leshko¹, O. M. Mochulska², A. O. Kukhtiy¹

¹ I. Boberskyi Lviv State University of Physical Culture, Lviv, Ukraine

² I. Horbachevsky Ternopil State Medical University, Ternopil, Ukraine

Purpose: to analyse the current state, specifics of functioning of the tourism infrastructure, to study external and internal factors, the main trends and prospects for the development of medical and health-improving tourism in Ukraine.

Materials and Methods. Biblionic semantic, structural-logical, mathematical-statistical and analytical methods were used in the research.

Results and Discussion. Ukraine has a well-developed tourist infrastructure. The emergence and development of health-improvement and medical tourism in our country are due to a unique set of natural and recreational resources. Ukraine has a sufficient number of different specializations resorts that can meet a wide range of tourist needs for treatment and rehab, but in order to attract the attention of foreign and domestic tourists, Ukrainian resorts need to solve a number of problems related to financing, management and modernization. Strategies for the development of state and local resorts should take into account the introduction of an effective system of financing, the creation of a system for encouraging investment in modernization and construction of sanatorium and resort industries, creating affordable services, adhering to state and international standards, raising the level of service.

Conclusions. Medical and health-improving tourism is one of the most promising types of tourism in Ukraine, evolving under the influence of a number of political and economic factors that are caused by the transformational processes taking place in the country. Our state has a significant natural potential for the development of this industry.

KEY WORDS: tourist; tourism; tourist infrastructure; medical tourism; health-improvement tourism.

Рукопис надійшов до редакції 07.03.2019 р.

Відомості про авторів:

Холявка Володимир Зеновійович – кандидат економічних наук, доцент, декан факультету туризму Львівського державного університету фізичної культури імені І. Боберського; тел.: +38(032) 255-32-01.

Лешко Христина Сидорівна – інспектор навчального відділу Львівського державного університету фізичної культури імені І. Боберського; тел.: +38(032) 255-32-01.

Мочульська Оксана Миколаївна – кандидат медичних наук, асистент кафедри дитячих хвороб з дитячою хірургією ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України»; тел.: +38(0352) 52-44-92.

Кухтій Андрій Остапович – кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, завідувач кафедри спортивного туризму Львівського державного університету фізичної культури імені І. Боберського; тел.: +38(032) 255-32-01.